

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
17 ΙΟΥΝΙΟΥ 2020**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1. α.

1. Λάθος

«Αἰ μὲν τοῖνον ἄλλαι ἀρεταὶ καλούμεναι ψυχῆς—οὐκ ἐνοῦσαι πρότερον ὕστερον ἐμποιεῖσθαι ἔθεσι καὶ ἀσκήσεσιν—ἡ δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου τινὸς τυγχάνει»

2. Λάθος

«ἡ δὲ τοῦ φρονῆσαι ὑπὸ δὲ τῆς περιαγωγῆς χρήσιμόν τε καὶ ὠφέλιμον καὶ ἄχρηστον αὐτὸ καὶ βλαβερὸν γίνεταί.»

3. Σωστό

«οὐ τοῦ ἐμποιεῖσθαι αὐτῷ τὸ ὄραν, ἀλλ' ὡς ἔχοντι μὲν αὐτό, οὐκ ὀρθῶς δὲ τετραμμένῳ οὐδὲ βλέποντι οἷ ἔδει, τοῦτο διαμηχανήσασθαι.»

β.

1. Η αντωνυμία σφεῖς αναφέρεται στη λέξη ἐπαγγελλόμενοι
2. Η αντωνυμία ᾧ αναφέρεται στη λέξη τὸ ὄργανον

B1.

- Σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς των σοφιστῶν και γενικά των επαγγελματιῶν της σοφίας ὅτι ἡ γνώση δεν ὑπάρχει μέσα στην ψυχή, ἀλλὰ αυτοὶ τὴν τοποθετοῦν σαν να βάζουν ὄραση σε τυφλούς, ο Πλάτων δεν πιστεύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος αποκτά τὴ γνώση ὡς πληροφορία που λαμβάνει χώρα ἐξωθεν, ἀλλὰ ὅτι τὴν ἀνακαλύπτει καὶ τὴν παράγει μέσα του.
- Ο φιλόσοφος υποστηρίζει ὅτι ἡ γνώση καὶ ἡ παιδεία οφείλει να ἔχει πάντα καθολικό χαρακτήρα. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει να ἐπιτύχει τὴν πλήρη μεταστροφή τῆς ὅλης ὑπαρξῆς του πρὸς τὴν ἀλήθεια, τὴν Ἰδέα καὶ τὴν ὑψιστὴ ιδέα του Ἀγαθοῦ. Ὅπως, λοιπόν, για να δούμε κάτι πρέπει να στρέψουμε ὅλο μας τὸ σῶμα καὶ ὄχι μόνο τα μάτια, ἔτσι καὶ ἡ ψυχή, για να φτάσει στην οὐσία, στο ἀληθινὰ ὑπαρκτό, εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον, πρέπει να κατευθυνθεῖ ολοκληρωτικά πρὸς τὸ Ἀγαθό.
- Το ἐπίθετο ὁ φανός, -ῆ, -όν σημαίνει ὁ φωτεινός, ὁ λαμπρός. Ἡ φράση τοῦ ὄντος τὸ φανότατον ἀναφέρεται στο Ἀγαθόν, τὴ θεία γνώση, τὴ μία καὶ ἀναλλοίωτη ἀλήθεια, που ἀπαλλάσσει τους ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ σκοτὸς τῆς πλάνης καὶ τῆς ἀμάθειας καὶ τὸν φθαρτὸ καὶ ψευδῆ κόσμον των αισθήσεων. Ὁ Πλάτων συνηθίζει, μάλιστα, να χρησιμοποιεῖ τὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα στο φῶς καὶ τὸ σκοτάδι, ἡ ὁποία λειτουργεῖ συμβολικά για να δηλώσει τὴν ἀντίθεση παιδείας – ἀπαιδευσίας (ἐλλειψη παιδείας).

- Όσον αφορά ειδικά τὸ ὄν, θα κατανοήσουμε καλύτερα αυτήν την ουσιαστικοποιημένη μετοχή του εἰμί, αν σκεφτούμε ὅτι αποδίδει την υπαρκτική σημασία του ρήματος. Το ὄν είναι το υπαρκτό. Ο φιλόσοφος ταυτίζει το αληθινά υπαρκτό με το αγαθό, ακριβέστερα με την Ἰδέα του Αγαθού. Η αναζήτηση του αληθινά υπαρκτού αποτέλεσε ἐξ ἀρχῆς για τη φιλοσοφία μέγα ἐρώτημα, το λεγόμενο οντολογικό ἐρώτημα: τὸ πάλαι τε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ ζητούμενον καὶ ἀεὶ ἀπορούμενον, τί τὸ ὄν (Αριστοτέλης, Μετὰ τὰ φυσικά 1028b2-4). Αυτό, λοιπόν, που υπάρχει πραγματικά είναι μόνο οι Ἰδέες, ὄχι τα αισθητά.
- Η λέξη περιαγωγή σημαίνει μεταστροφή και ἔχει φιλοσοφική βαρύτητα, διότι δείχνει πως η γνώση και η παιδεία, καθὼς στρέφεται στον κόσμο, οφείλει να ἔχει πάντα καθολικό χαρακτήρα, ὅπως προαναφέρθηκε, και να μην εξαντλείται σε προσέγγιση ἀπὸ μία ἐπιμέρους οπτική γωνία. Στο ἴδιο πλαίσιο ἐντάσσεται και η προηγούμενη χρήση του δεοντολογικού ρηματικού ἐπιθέτου περιακτέον, το οποίο ὁμως δεν προτρέπει ἀπλῶς σε μια ἐυρύτερη θέαση, ἀλλὰ ἀποβλέπει σε μια μεταστροφή της ψυχῆς ἀπὸ τον κόσμο των αισθήσεων προς τον κόσμο των Ἰδεών. Πρόκειται, ὅπως και στην περίπτωση της παιδείας, για μια στροφή ὅλης της ὑπαρξης προς τον «ἥλιο», προς το αγαθό – για μια ἐπώδυνη πορεία. Λίγο παρακάτω (521d) ο Πλάτων θα ονομάσει την ἀνοδο της ψυχῆς προς το ὄντως ὄν, «μεταστροφή/ἐπιστροφή της ψυχῆς ἀπὸ μια νυχτερινή μέρα στην αληθινή μέρα» –και αυτή είναι η «αληθινή φιλοσοφία».
- Ανακεφαλαιωτικά, η παιδεία είναι ἀναγκαία για την ψυχή και τον πολίτη: ἀφυπνίζει την ψυχή για να μάθει αὐτό που ἤδη γνωρίζει (ἀπὸ την πρότερη ζωὴ της στον υπερουράνιο τόπο). Είναι η περιαγωγή της ψυχῆς ἀπὸ τα αισθητά στα νοητά, ἀπὸ τα πάθη στην ἀρετή, ἀπὸ τη φύση στις Ἰδέες. Δεν είναι ἀπλῶς μάθηση, ἀλλὰ μεταστροφή της ὅλης ὑπαρξης. Η ἀνατροφή, η διαπαιδαγώγηση, η «Ἰθάκη» για την εὔρεση της ἀλήθειας, ξεπερνώντας κάθε εἶδους ψευδαισθήσεις, ἀμάθειες και σκοταδισμούς, ἀποτελοῦν τα σημαντικά ἐχέγγυα που θα βοηθήσουν τον ἄνθρωπο να ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τη μεταβλητότητα των αισθήσεων και να ὀδηγηθεῖ στον ἀφθαρτο κόσμο των Ἰδεών.

B2.

- Στο συγκεκριμένο χωρίο ο Σωκράτης διατυπώνει την ἐξῆς ἀποψη: οι ἐπαγγελματίες της ἐκπαίδευσης (σοφιστές) ἰσχυρίζονται ὅτι η γνώση δεν υπάρχει μέσα στον ἄνθρωπο ἀλλὰ την τοποθετοῦν αὐτοί. Στην προηγούμενη περίοδο με ἀποφατική πρόταση («τὴν παιδείαν οὐχ οἷαν τινὲς ἐπαγγελλόμενοὶ φασιν εἶναι τοιαύτην καὶ εἶναι») γίνεται η ἀνασκευή των ἰσχυρισμῶν των σοφιστῶν ἀπὸ το Σωκράτη, δηλαδή παιδεία δεν είναι η τοποθέτηση γνώσεων στην ψυχή του ἀνθρώπου.
- Ο Πλάτων δεν πιστεύει ὅτι ο ἄνθρωπος ἀποκτά τη γνώση ως πληροφορία που λαμβάνει χώρα ἐξωθεν, ἀλλὰ ὅτι την ἀνακαλύπτει και την παράγει μέσα του. Γι' αὐτό και αυτήν την ἐντονα βιωματική γνωστική διαδικασία την ονομάζει συμβολικά ἀνάμνησιν. Η τετραπλή χρήση της πρόθεσης ἐν που σημαίνει μέσα (οὐκ ἐνούσης, ἐν, ἐντιθένας, ἐντιθέντες) αἰσθητοποιεῖ τον ἐσωτερικό και βιωματικό χαρακτήρα της γνώσης.
- Η ἀναλογία / παρομοίωση που χρησιμοποιεῖ ο Πλάτων είναι η ἐξῆς: οι σοφιστές ἰσχυρίζονται ὅτι τοποθετοῦν τη γνώση μέσα στην ψυχή σαν να βάζουν την ὄραση στα μάτια των τυφλῶν («οἷον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες»). Μέσω αὐτῆς της ἀναλογίας δίνει μια οικεία εἰκόνα στους ἀναγνώστες (ὄραση στα μάτια των τυφλῶν) για να γίνει πιο εὐληπτη η θέση του για την παιδεία. Ἐμμεσα επικρίνει τους ἐπαγγελματίες της ἐκπαίδευσης για την ἐγκυρότητα των ἰσχυρισμῶν τους ἐφόσον μέσω της ἀναλογίας/παρομοίωσης διαφαίνεται ὅτι η τοποθέτηση της γνώσης στην ψυχή του ἀνθρώπου είναι ἀδύνατη ἀν δεν υπάρχουν ἐγγενή στοιχεῖα σ' αὐτήν (ὅπως ἀδύνατον είναι και το να δει ἓνας τυφλός). Η πλατωνική παιδαγωγική κινεῖται στη βάση ὑπαρξης

εγγενών στοιχείων μέσα στην ψυχή και συνεπώς δε θεωρεί έργο της να δώσει έτοιμη γνώση στην ψυχή, αλλά να ενεργοποιήσει λανθάνοντα μέσα σ' αυτή στοιχεία.

B3.

1. α. η διαφθορά των νέων
2. γ. ήρθε σε επαφή με τον Πυθαγορισμό
3. β. από αίσθηση καθήκοντος
4. β. κατά την πρώτη δεκαετία μετά τον θάνατο του Σωκράτη
5. γ. τον Πολέμαρχο

B4. α.

φανόν: φάσμα
ανασχέσθαι: ανακωχή
περιακτέον: άξονας
τετραμμένω: ανατροπή
έντιθέντες: παρακαταθήκη
άπόλλυσι: απόλεια

Πλεονάζουν οι λέξεις τρυφερός και απόλυση.

β.

- Πολλοί πρόσφυγες-μετανάστες θεωρούν τον δυτικό κόσμο ως γη της επαγγελίας.
- Ο επιστήμονας, ως πνευματικός άνθρωπος, οφείλει να αποκαλύπτει και να προασπίζεται την αλήθεια.

B5.

Τόσο το κείμενο αναφοράς όσο και το παράλληλο κείμενο προβάλλουν την αξία της παιδείας και τον τρόπο με τον οποίο δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την καλύτερευση της ζωής. Η καλλιέργεια της ψυχής και ο αποτελεσματικότερος τρόπος προσέγγισης της γνώσης αποτελούν τα δύο σημεία σύγκλισης των κειμένων.

Αρχικά, ο Δελμούζος θέτει ως πρωταρχικό σκοπό της παιδείας για την καλύτερευση της ζωής του ανθρώπου την καλλιέργεια της ψυχής. Αυτή επιτυγχάνεται μέσω μιας εσωτερικής ωρίμανσης και αδιάκοπης ατομικής προσπάθειας.

Ως μια έντονα βιωματική γνωστική διαδικασία παρουσιάζεται και από τον Πλάτωνα («ούκ ένούσης έν τή ψυχή»). Ο άνθρωπος και για τους δύο διαθέτει τα μέσα και την εσωτερική δύναμη για να το πετύχει. Για τον Πλάτωνα η δύναμη αυτή είναι η διανοητική ικανότητα της φρόνησης που μέσω της περιαγωγής αποβαίνει χρήσιμη και ωφέλιμη («ή δέ τοῦ φρονήσαι παντός μᾶλλον θειοτέρου ...τῆς περιαγωγῆς χρησιμόν τε καί ωφέλιμον»), γιατί μόνο έτσι μπορεί να υποτάξει τα πάθη και τις άλογες δυνάμεις της ψυχής. Όμοια και ο Δελμούζος κάνει λόγο για τα γόνιμα στοιχεία, τα διαλεχτά, που όσο περισσότερο καλλιεργούνται τόσο υψώνεται ο άνθρωπος στο ιδανικό εγώ του.

Επιπλέον, και στα δύο κείμενα προβάλλεται έντονα ο ρόλος της παιδείας που κατορθώνει να λυτρώσει και να απεγκλωβίσει τον άνθρωπο από τον κόσμο του γίνεσθαι, δηλαδή από τον αισθητό, παροδικό και ψεύτικο κόσμο που εμμένει στην ύλη («έκ τοῦ

σκοτώδους» , «ἐκ τοῦ γιγνομένου») και να τον οδηγήσει στον κόσμο του εἶναι, τον αἰώνιο, νοητό και αληθινό κόσμο όπου θα μπορέσει να θεαθεῖ την ὑψιστη αλήθεια, δηλαδή το Αγαθό («πρὸς τὸ φανόν», «ἕως ἂν εἰς τὸ ὄν ... τοῦτο δ' εἶναί φαμεν τάγαθόν»). Πρόκειται για μια επώδυνη και κοπιαστική διαδικασία που οδηγεί σταδιακά τον ἄνθρωπο στην απελευθέρωσή και στην αυτοπραγμάτωσή του.

B. ΑΔΙΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

Κι αν κάποιος πάλι με ρωτούσε: Στ' αλήθεια, ακόμα ισχυρίζεσαι ότι πρέπει, αν κάποιος αδικεί την πόλη, να κάνουμε ειρήνη και μ' αυτόν; Δε θα το ἔλεγα· απεναντίας μάλιστα εννοώ ότι πολύ πιο γρήγορα θα τιμωρούσαμε αυτούς, αν δεν αδικούσαμε κανέναν· γιατί δε θα είχαν κανέναν (ως) σύμμαχο.

Γ2.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο Ξενοφών αντιπαραθέτει τα αγαθά της ειρήνης με τα δεινά του πολέμου σε οικονομικό επίπεδο. Αρχικά λοιπόν, κάνοντας μία σύντομη αναφορά στο παρελθόν της Αθήνας, διαπιστώνει πως σε καιρό ειρήνης υπήρχε μεγάλη εισροή χρημάτων στην πόλη, ενώ σε καιρό πολέμου όλα αυτά δαπανήθηκαν πλήρως («εὐρήσει γάρ ... καταδαπανηθέντα»). Στη συνέχεια, κρίνοντας από τη σύγχρονή του πραγματικότητα, θεωρεί ότι εξαιτίας του πολέμου πολλά ἔσοδα χάθηκαν και ὅσα ἔφτασαν στην πόλη ξοδεύτηκαν σε κάθε είδους δαπάνες, ενώ, μόλις επανήλθε η ειρήνη στη θάλασσα, και τα ἔσοδα αυξήθηκαν και ἦταν στη διάθεση των πολιτών, για να τα χρησιμοποιήσουν ὅπως ἤθελαν («γνώσεται δ' ... βούλονται»).

Γ3.

- α. ἐξέλειπες / εἰσήεις / εἰσήεισθα, κατεδαπανῶ.
- β. μάλα – μάλιστα, ταχέως / ταχύ – τάχιστα.
- γ. τισί, πρόσοδοι, πολῖτα.

Γ4.

α. ἡ εἰρήνην: β' ὀρος σύγκρισης εξαρτώμενος ἀπὸ τὸ «κερδαλεώτερον».

ταῦτα: υποκείμενο τοῦ ρήματος «ἂν κριθείη», αττική σύνταξη.

τῶν προσόδων: (ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός), γενική διαιρετική στο «πολλάς».

ἄγειν: τελικό ἀπαρέμφατο ὡς υποκείμενο τοῦ ἀπρόσωπου ρήματος «χρή».

β. ἀνενεχθέντα: κατηγορηματική μετοχή, εξαρτώμενη ἀπὸ τὸ ρῆμα γνώσης / ἀντίληψης «εὐρήσει», ἡ ὁποία ἀναφέρεται στο ἀντικείμενό του «χρήματα».

γ. «πῶς ἂν ἄμεινον ταῦτα κριθείη»: δευτερεύουσα ὀνοματική πλάγια ἐρωτηματική πρόταση μερικής ἀγνοίας, κρίσης, ὡς ἀντικείμενο τοῦ ρήματος «οὐκ οἶδα».

«ὡς χρή καὶ πρὸς τοῦτον εἰρήνην ἄγειν»: δευτερεύουσα ὀνοματική ἐιδική πρόταση, κρίσης, ὡς ἀντικείμενο τοῦ ρήματος «λέγεις».